

Barnahus

Lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta – perehdytyspaketti sosiaalityöntekijöille

OYS Barnahus-hanke

Lapsiin ja nuoriin kohdistuva väkivalta – perehdytyspaketti sosiaalityöntekijöille

Tämän perehdytyspaketin tavoitteena on tarjota lastensuojelun ja perhesosiaalityön sosiaalityöntekijöille tukea lapsiin ja nuoriin kohdistuvaan väkivaltaan, sen tunnistamiseen ja puheeksiottoon sekä tarjota tukea työskentelyyn. Paketti on suunniteltu hyödynnettäväksi myös osana uuden sosiaalityöntekijän perehdyttämistä.

Siirry kohtaan

Epäilyn herääminen

Tiina Mäki / OYS valokuvaus

Kun herää rikosepäily

- Rikosepäilyä arvioidaan epäilyn heräämisen perusteella
 - Epäilyn vahvuus, todennäköisyys, vakavuus, kiireellisyys
- Sillä, miten aikuinen epäilyn heräämisen tilanteessa toimii (aikuisen käyttäytyminen, reagointi, esitetyt kysymykset) on vaikutusta lapsen kertomukseen ja lapsen kertomuksen sisältö voi jopa muuttua aikuisen reagoinnin vuoksi.
- Lapsiin kohdistuneissa väkivaltarikoksissa lapsen kertomus on usein jopa ainoa näyttö (todiste) rikoksesta. Tämän vuoksi on ensiarvoisen tärkeää, että aikuinen kiinnittää huomiota toimintaansa lapsen kertoessa väkivallasta. Tällöin lapsen kertomuksen luotettavuuteen ei aiheuteta tarpeettomasti kyseenalaistettavaa.
- Pyri olemaan tilanteessa mahdollisimman neutraali
 - Vältä voimakkaiden tunnereaktioiden näyttämistä
 - Vältä kantaottavia sanavalintoja, kuten ”voi ei, varmasti kävi kipeästi”
- Kiinnitä huomiota omaan taustaasi ja ennakkokäsityksiisi. Mikä on sinun mielestäsi ”normaali” ei välttämättä tarkoita samaa lapselle.
 - Huomioi, millaisia asioita sinun omassa taustassasi, asenteissasi ja ennakkokäsityksissäsi on, jotta kykyisi kerätä ja ottaa tietoa huomioon säilyy ja tukee kriittistä ajatteluasi → vahvat uskomukset ja asenteet heikentävät näitä.
 - Omia ennakkokäsityksiä ei ole mahdollista poistaa, mutta ne on tarpeen tiedostaa.

**“Koen
puheeksiottamisen
haastavaksi,
sillä pelkään
sen vaikuttavan
mahdolliseen
poliisitutkintaan”**

Epäily voi herätä usealla tavalla

Epäily voi herätä esimerkiksi seuraavilla tavoilla:

- Lapsen kertomus läheiselle aikuiselle
 - Aikuinen kertoo viranomaiselle lapsen kertoman. Tällä tarkoitetaan sitä, että lapsi on kertonut itselleen tutulle tai läheiselle aikuiselle asiasta. Tässä on hyvä kiinnittää huomiota siihen, mikä aikuisen suhde lapseen on, missä tilanteessa ja miten lapsi on asiasta kertonut.
- Lapsen kertomus muulle aikuiselle
 - Lapsi kertoo asiasta neutraalille aikuiselle, joka ei ole asianosainen kyseessä olevassa rikosasiassa. Neutraali aikuinen voi olla esimerkiksi viranomainen tai koulun/ päiväkodin työntekijä.
- Muu ilmitulon tapa
 - Joku on esimerkiksi kuvien, videoiden tai viestien kautta saanut tietoonsa seikkoja, jotka herättävät epäilyn. Huomioi, että mahdolliset kuvat, videot ja muu aineisto tulee säilyttää tai dokumentoida mahdollisimman tarkasti poliisin rikostutkintaa varten. Sosiaalityöntekijän tehtävä ei ole arvioida aineistoa tai niiden merkitystä mahdollisena todisteena.

Tiina Mäki / OYS valokuvaus

Epäily voi herätä usealla tavalla

- Epäily voi herätä lapsen käyttäytymisen, oireilun tai vammojen perusteella
 - Jos lapsella on fyysisiä vammoja, tulee ne tutkia terveydenhuollossa. Vammat tai jäljet, kuten mustelmat, tulee kuvata ja todentaa terveydenhuollossa.
 - Mitä nuoremman lapsen murtumasta, mustelmasta tai kallovammasta on kyse, sitä useammin se on voinut syntyä tuottamuksellisesti.
 - Tarvittaessa konsultoi terveydenhuoltoa matalalla kynnyksellä.
- Tee yhteistyötä muiden viranomaisten kanssa. Konsultoi matalalla kynnyksellä sosiaalipäivystystä, poliisia ja/ tai lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksikköä
- Mikäli epäily herää lapsen käyttäytymisen/ oireilun perusteella, ota asia puheeksi huoltajan ja/tai lapsen kanssa kysymällä avoimesti asiasta. Älä ohita tilannetta ja mahdollisesti lapsen huolta.
- **HUOM!** Perheensisäisissä epäilyissä keskustele poliisin kanssa ennen asian puheeksi ottamista huoltajien kanssa.

Tutkinnan sotkemisvaara: mikäli tieto rikostutkinnasta leviää liian aikaisin epäilylle, on riskinä, että epäilty ehtii tuhota mahdollista todistusaineistoa, pyrkii vaikuttamaan lapsen kertomukseen tai kieltää lasta kertomasta asiasta.

Lasta saatetaan uhata tai ilmaista hänelle voimakasta pettymystä tai suuttumista. Tällöin lapsi voi kokea joutuneensa vastuuseen siitä, että hän on kertonut asiasta ja kokea suurta turvattomuutta. On tärkeää, että lapselle tulee varma olo siitä, että aikuiset ottavat vastuun asiasta ja hoitavat sen hallitusti.

Epäily voi herätä usealla tavalla

- Lapsi tai nuori voi oireilla moninaisilla tavoilla ja oireita voi olla hankalaa tunnistaa. Oireita voi ilmetä heti kokemuksen jälkeen tai vasta pitkän ajan kuluttua tapahtumasta. Jotkut lapset eivät oireile ulospäin lainkaan, vaikka he olisivat kokeneet väkivaltaa.
- Lapsen tai nuoren reaktiot voivat olla voimakkaita, mutta toisaalta myös hyvin huomaamattomia
- Jos sinulla herää huoli lapsesta tai nuoresta, niin kerro huolesta hänelle ikä- ja kehitystason mukaisesti. Kysy rohkeasti, onko jotain ikävää tapahtunut ja haluaisiko hän kertoa sinulle jotain.
- On tärkeää, että lapsi tai nuori saa tilaisuuden kertoa asiasta turvalliselle aikuiselle. Lapselle täytyy luoda keskustelutilanne, jossa kertominen on mahdollista. Lapsen tai nuoren kanssa on tarpeen keskustella siten, että vanhempi/ huoltaja ei ole vieressä tai kuulemassa keskustelua. Käytä mahdollisuuksien mukaan lapsiystävällisiä tiloja ja hyödynnä stressileluja. Pyri rakentamaan tilanteesta lapselle/ nuorelle turvallinen.
- Lapselle voi kertoa, että aikuiset selvittävät asiaa ja hänen ei tarvitse huolehtia siitä.

Lapsen kaltoinkohtelu voi näkyä erilaisina oireina, mutta oireilu voi johtua myös lukuisista muista syistä. Jos lapsen käytöksessä tapahtuu äkillisiä muutoksia, on niihin aina syytä kiinnittää huomiota ja selvittää oireen taustaa.

“Pystyn kysymään vanhemmalta tai lapselta hänen kokemastaan väkivallasta. En tiedä, osaanko tunnistaa väkivaltaa mikäli sitä ei minulle kerrota tai ole selkeitä merkkejä.”

Lapsen seksuaalinen käyttäytyminen

Lapsen ikä ja kehitysvaihe huomioiden

Ei lähtökohtaisesti huolestuttavaa:

- poikien erektiot
- Lääkärileikit (pienet lapset)
- yhdyntään liittyvät leikit (alakouluikäiset)
- itsensä koskettelu, oman kehon tutkiminen
- tutkiva uteliaisuus seksiä kohtaan
- avoimet ja estottomat kysymykset
- avoimet toiveet päästä näkemään ja koskemaan muiden kehoja
- Näyttelyn halu, toive oman kehon ihailusta
- häveliäisyyden puuttuminen noin 5-vuotiaaksi

Esimerkiksi: Oman kehon kautta saatavasta mielihyvystä on voinut tulla lapselle tapa rauhoittaa itseään tai virikkeellistä tylsiä hetkiä, eikä siihen liity välttämättä mitään huolestuttavaa!

Huolestuttavaa:

pakonomainen, liiallinen, toistuva ja/ tai ahdistunut

- sukuelimen paljastelu ja koskettelu
- aikuisen lähestyminen seksuaalissävyytteisesti
- kiinnostus aikuisten seksielämää kohtaan → kykenemättä noudattamaan kehotuksia ja kieltoja
- aggressiiviset / väkivaltaiset seksuaalissävyytteiset leikit toisia lapsia kohtaan pakottamalla
- ikätasoon nähden liikaa tietoa

Huomioi, että näidenkään taustalla ei välttämättä ole seksuaalinen väkivalta, mutta taustaa on tärkeää selvittää tilanteesta riippuen poliisin tai muiden ammattilaisten kanssa.

Voit konsultoida esimerkiksi alueesi lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksikköä. Lapset voivat kuulla ja omaksua erilaisia asioita muilta/ vanhemmilta lapsilta, internetistä ym, jotka voivat selittää edellä mainittuja asioita.

Mistä huolestuttava seksuaalinen käyttäytyminen voi johtua?

- huomionhaku
- turvattomuus, kodin rajattomuus
- pelot, eroahdistus, stressi, masennus
- erilaiset käytöshäiriöt
- impulssikontrollin häiriöt
- altistuminen seksuaaliselle materiaalille
- seksuaalinen hyväksikäyttö voi olla yksi monista syistä

Miten kohdata 12-19-vuotias nuori, jonka epäillään kokeneen seksuaaliväkivaltaa?
- Tietopaketti ammattilaiselle

- Barnahus

Tiina Mäki / OYS valokuvaus

Ilmoitusvelvollisuus

Lastensuojeluilmoitus (LSL)

- **Huoli lapsen elinoloista riittää ilmoitusvelvollisuuden täyttymiseksi**
- Sinun ei tarvitse tietää, onko huolenaiheena olevat asiat tosia, onko rikosta tapahtunut tai puhuuko lapsi totta
- Tarvittaessa konsultoi esimerkiksi sosiaalipäivystystä.

Rikosilmoitus/ tutkintapyyntö poliisille (LSL)

- Tarvittaessa konsultoi matalalla kynnyksellä poliisin lapsirikostutkintaa. Huomioi, että useilla alueilla poliisi toivoo, että heitä konsultoidaan asiassa puhelimitse ennen tutkintapyyntöä tekemistä
 - RL 20 luku (seksuaalirikos)
 - RL 21 luku (muu kuin lievä pahoinpitely)

[Velvollisuus ilmoittaa poliisille](#)
[Kenellä on ilmoitusvelvollisuus?](#)

- THL

Väkivaltaepäilyn herätessä on tehtävä sekä lastensuojelu-ilmoitus että ilmoitus poliisille, vaikka lapsella olisi jo asiakkuus. Viranomaisten päällekkäiset prosessit eivät sulje toisiaan pois.

Kun ilmoittaja on ilmoitusvelvollinen

- Mikäli asia tulee vireille lastensuojeluilmoituksen kautta ja ilmoittaja on ilmoitusvelvollinen, on häntä hyvä ohjata tekemään ilmoitus kirjallisesti, jotta ilmoittajan huoli ja ilmoituksen sisältö tulevat selkeästi esille.
- Jos ilmoittaja on toinen ammattilainen, esimerkiksi lapsen opettaja, on hyvän hallinnon mukaista olla ilmoittajaan yhteydessä, kun ilmoitus on vastaanotettu. Tässä vaiheessa on hyvä keskustella myös poliisiin kanssa ja tarvittaessa myös poliisi ohjeistaa ilmoittajaa, miten asiasta voi keskustella lapsen tai huoltajien kanssa.
 - Ilmoittajalla ei ole tiedoksisaantioikeutta siihen, mihin toimiin juuri tämän lapsen kohdalla ryhdytään, mutta on hyvä kertoa yleisellä tasolla prosessin kuvaus ja mitä toimia laki edellyttää.
- Ilmoittajalla voi olla vahva huoli lapsesta. Yhteydenotto mahdollistaa myös moniammatillisen työskentelyn käynnistämisen. Ilmoittaja voi olla tiiviisti yhteydessä lapsen ja hänen perheensä kanssa ja näin ollen olla olennainen osa tulevaa jatkotyöskentelyä lapsen asioissa.

On hyvän hallinnon mukaista olla yhteydessä ilmoittajaan myös jos ilmoittaja on yksityinen henkilö. Hänelle voi vain lyhyesti kertoa, että ilmoitus on vastaanotettu ja tarvittaessa kysyä tarkentavia tietoja.

Väkivaltaepäilyn puheeksi otto

- Välillä voi olla hankalaa ottaa väkivalta puheeksi asiakkaiden kanssa. [Ota väkivalta puheeksi - Ensi- ja turvakotien liitto \(ensijaturvakotienliitto.fi\)](#)
- Lapsen kanssa voi keskustella monista hänen turvallisuuteen, hyvinvointiin ja jaksamiseen liittyvistä asioista, vaikka rikosprosessi olisi kesken. On tärkeää että lapsi saa kertoa omin sanoin kokemuksestaan ja lapsen ääni tulee kuuluviin.
- Sosiaalityöntekijän on tärkeää pohtia etukäteen, miten epäily otetaan puheeksi, miten siitä kysytään ja keneltä. Asiasta on tarpeen sopia riittävän selkeästi työparin tai toisen viranomaisen kanssa ennen lapsen tai hänen huoltajiensa tapaamista.
- Keskeistä esitutinnan aikaisessa työskentelyssä on, että lapsen haastattelu rikosasiaan liittyen on poliisin tehtävä, eikä lapselta ole suotavaa kysellä rikosepäilyyn liittyviä yksityiskohtaisia kysymyksiä. Mikäli lapsi spontaanisti kertoo rikosepäilyyn liittyviä asioita, on ne tärkeää kirjata mahdollisimman tarkasti ylös, jotta tiedon voi tarvittaessa välittää poliisille.
- Lapsi voi kokea turvattomuuden tunnetta tilanteessa, eikä häntä saa jättää yksin asioiden kanssa keskenäisen rikosprosessin perusteella. Tämän vuoksi on tärkeää keskustella poliisin kanssa milloin ja mitä toimenpiteitä on välttämätöntä tehdä.
- [Väkivaltaa kokeneen lapsen kohtaaminen ja ensivaiheen tukeminen - THL](#)
- THL:n Barnahus-hanke järjestää säännöllisesti lapsen haastattelu lastensuojelussa verkkokoulua. Tutustu asiaan tarkemmin THL:n verkkosivuilla.

“...osaamista ja kokemusta on niin vähän. Kykenen ottamaan asian puheeksi, mutta en tiedä, osaanko lähestyä sitä niin, että saisi hyötyä ja tietoa oikein perheiltä.”

Millaisiksi sinä arvioit omat valmiutesi ottaa puheeksi ja/tai tunnistaa väkivaltaa?

Kiireellisyyden arviointi

Tiina Mäki / OYS valokuvaus

Kiireellisyyden arviointi

- Ohjeet on jaoteltu kahteen luokkaan: kiireellinen ja ei-kiireellinen. Kiireellisellä tarkoitetaan akuuttia tilannetta, jonka suhteen toimiin täytyy ryhtyä välittömästi.
- Ei-kiireellinen tarkoittaa, että työskentely on aloitettava ilman viivytyksiä, mutta ei tarvita akuuttia työskentelyä tai toimenpiteitä esimerkiksi sosiaalipäivystyksen toimesta, vaan asia voi odottaa seuraavaan arkipäivään.
- Tee aina ensin koonti tilanteesta arvion tueksi.

Rauhoitu ja käytä hetki
asian kokoamiseen

Tiina Mäki / OYS valokuvaus

Kiireellinen

- Kiireellisyyden arvioinnissa voi käyttää tukena seuraavia kysymyksiä:
- Onko lapsi turvassa kotona? Onko lapsella vammoja? Asuuko epäilty samassa taloudessa lapsen kanssa? Asuuko samassa taloudessa muita lapsia? Keitä muita taloudessa asuu?
- Onko lapsesta aiemmin tullut lastensuojeluilmoituksia? Tarkista myös, onko sellaisia ilmoituksia tullut, joista ei ole aloitettu palvelutarpeen arviointia (suljettu 7 arkipäivän sisällä).
- Käykö lapsi päiväkodissa tai koulussa? Onko siellä huolta lapsesta?
- Kuinka vakava epäily on? Kuinka vahva epäily on? Mihin epäily perustuu? Kuka sen on kertonut ja missä tilanteessa?
- Onko epäillyn rikoksen jatkamisvaaraa? Kuka epäilty on, elääkö lapsi epäillyn vaikutuspiirissä? Onko lapsi vaarassa jos tieto tutkinnasta leviää liian aikaisin?
 - Onko tutkinnan sotkemisvaaraa? Onko riskinä, että rikoksesta epäilty pääsee vaikuttamaan lapsen kertomukseen (esim. lasta kielletään puhumasta tai sanotaan mitä lapsen pitää kertoa) tai ehtiikö epäilty tuhota todistusaineistoa mikäli saa tiedon tutkinnasta liian aikaisin?

Jos lapsi on itse kertonut asiasta, pyri aina kirjaamaan kertomus sanatarkasti.

Jos itse keskusteleet asiasta lapsen kanssa, vältä johdattelevia kysymyksiä.

Pyri käyttämään avoimia kysymyksiä ja puhu lapsen kanssa asiasta vain sen verran kuin on tarpeen. Mikäli epäily väkivallasta herää, tee tutkintapyyntö. Poliisi hoitaa rikoksen selvittämisen ja tarvittaessa huolehtii lapsen haastattelemisesta.

Kiireellinen

Selvitä seuraavat asiat:

- Kiireellisuuden arvioinnissa on otettava huomioon mahdollinen tarve SERI-tutkimuksille akuutisti ja/tai pahoinpitelyvammojen kuvaamiselle ja tutkimiselle terveydenhuollossa.
 - Kuinka kauan tapahtuneesta on? Jos tapahtuneesta ei ole ehtinyt kulua aikaa, on mahdollisuuksien mukaan tärkeää huolehtia, ettei lapsi syö, juo, peseä tai vaihda vaatteita ennen tutkimusta. Aina on huomioitava lapsen etu ja hänen oikeus turvaan ja huolenpitoon.
- Onko poliisi tehnyt virka-apupyynnön lapsen tutkimiseksi terveydenhuollossa? Kuka voi viedä lapsen tarvittaessa tutkimuksiin?
 - Mikäli vanhempi/hooltaja vastustaa lapsen somaattista tutkimusta, täytyy arvioida lapsen etu tilanteessa: lapsen oikeus hoitoon/ tutkimukseen, toimenpiteet hoitotoimenpiteiden turvaamiseksi.
 - Tarpeen mukaan arvioi päätökset sijoittamiseen, yhteydenpitoon ja sen rajoittamiseen liittyen lapsen turvaamiseksi. Keskustele poliisin kanssa siitä, mitkä asiat on välttämätöntä kertoa hooltajille esimerkiksi sijoituspäätöksen yhteydessä.
- Onko kotikäynnille tarpeen pyytää poliisipartio mukaan selvittämään tilannetta?
- Rikosepäilyn selvittäminen on aina jätettävä poliisin tehtäväksi, mutta sosiaalityöntekijän on selvitettävä asiat, jotka vaikuttavat lapsen turvallisuuden takaamiseen sekä lastensuojelun päätöksiin ja toimenpiteisiin.
- Mikäli hooltajat ovat epäiltyjä, pyri fokusoimaan työskentely välttämättömään lastensuojelulliseen kontekstiin. Mikäli hooltajilla on tieto esitutkinnasta, ohjeista asiakasta olemaan yhteydessä poliisiin tutkintaan liittyvissä asioissa ja kysymyksissä.
- Keskustele poliisin kanssa siitä, mitkä asiat on välttämätöntä kertoa hooltajille. Toinen viranomainen ei voi kieltää tai rajata sosiaalityöntekijän toimia, mutta on hyvä kiinnittää huomio siihen, ettei omalla toiminnallaan tarpeettomasti sotke esitutkintaa.
- [Jos lapsen hooltajat eivät ole epäillyn asemassa, kerro lapselle ja hooltajille rikosprosessin vaiheet](#)

Ei-kiireellinen

- Lapsen tilanteesta on huoli, mutta
 - Tilanne ei edellytä akuuttia arviota tai
 - Epäilystä väkivallasta on kulunut aikaa ja lapsi ei ole vaarassa
 - Epäilty väkivallan tekijä ei ole lapsen lähipiiriä
- Lapsen tilanne on tarpeen selvittää ilman aiheetonta viivytystä, esimerkiksi seuraavana mahdollisena arkipäivänä.
- Tee tarvittaessa tutkintapyyntö (rikosilmoitus) poliisille katso ilmoitusvelvollisuus
- Vaikka epäilystä väkivallasta olisi jo aikaa useamman vuoden ajan, on ilmoitusvelvollisuutta lähtökohtaisesti noudatettava ja arvioitava tilanne sekä aloitettava tarvittavat selvitykset, mikäli lapsi on alaikäinen.
- Lapsi on aina tavattava henkilökohtaisesti ja siten, että hänellä aidosti on mahdollisuus kertoa asiasta
Lapsen tapaaminen on tarvittaessa järjestettävä niin, että huoltaja ei ole tilanteessa läsnä.

Pyydä matalalla kynnyksellä tukea kollegoilta ja esihenkilöltä. Tarvittaessa voit konsultoida myös sosiaalipäivystystä arvion tueksi.

Kun epäilty väkivallan tekijä on lapsen lähipiiriä

- On tärkeää keskustella asiasta mahdollisimman varhaisessa vaiheessa poliisin kanssa, jotta viranomaiset sopivat yhdessä seuraavista toimista ja ovat tietoisia miten prosessi etenee. Ole yhteydessä alueesi poliisin konsultaationumeroon.
- Voit konsultoida myös matalalla kynnyksellä alueesi lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksikköä
- Jos sosiaaliviranomainen ryhtyy lapsesta tehdyn ilmoituksen perusteella joihinkin toimenpiteisiin, on sosiaalityöntekijällä velvollisuus kertoa näistä toimenpiteistä huoltajille. Tämä koskee esimerkiksi lapsen kiireellistä sijoittamista kodin ulkopuolelle.
- Jos työskentelet SHL:n mukaisissa työtehtävissä, ole yhteydessä lastensuojeluun, jotta saat sieltä sosiaalityöntekijän työpariksi. Lapsella on oikeus lastensuojelun tarpeen selvittämiseen silloin, kun häneen on kohdistunut perheensisäinen väkivaltaepäily.

Jos perheessä on useampia lapsia, tulee heille jokaiselle aloittaa oma prosessi ja kirjata lastensuojeluilmoitus, jos on huolena että myös he ovat altistuneet väkivallalle tai jos epäily tekijä on lasten huoltaja tai lähipiiriä.

On tärkeää, että prosessin edetessä lapsi pysyy asian keskiössä eikä tilanne etene vain yhden viranomaisen prosessin mukaisesti. Myös muiden perheenjäsenten turvallisuus ja tilanne tulee selvittää.

Työvaiheet

- Työvaiheet voi jakaa karkeasti seuraavasti: akuutti tuki, palvelutarpeen arvio, mahdollinen asiakkuus ja palvelut.
- Palvelutarpeen arvio tulee tehdä myös perheen muille lapsille, kun epäilty väkivallantekijä on heidän lähipiiriä, tai tilanne muuten sitä vaatii.
- Esimerkiksi jos on epäily, että väkivalta tai kriisitilanne koskettaa myös muita perheen lapsia.
- Varmista, että perhe saa tarvitsemaansa ensivaiheen tukea ja ohjauksen jatkotuen piiriin.
- Arvioi moniammatillisen työskentelyn tarve. Lapsen kaikkia verkostoja ei tarvitse ottaa mukaan heti, etenkin jos vaarana on tutkinnan sotkeminen. Huomioi, ettei esitutkinta tai rikosasia välttämättä kuulu lapsen kaikille verkostoille. Palvelutarpeenarvion edetessä on tarpeen ottaa huomioon lapsen verkostot oikea-aikaisen tuen varmistamiseksi. Tällöin on tärkeää kiinnittää huomiota tietojenvaihtoon. Tietojenvaihdon tulee olla tarkoituksenmukaista. Moniammatillinen yhteistyö on tärkeää, jotta lapsen tilanne tulee selvitettyä tarpeeksi kattavasti.
- Tarvittaessa perheen muista lapsista kirjataan myös lastensuojeluilmoitukset.
- Huomioi tässä vaiheessa, onko kirjauksia tarpeen viivästyttää ja syytä olla luovuttamatta kirjauksia asiakkaan niitä pyytäessä.

Tiina Mäki / OYS valokuvaus

Asian selvittäminen

- Lastensuojelun tai perhesosiaalityön sosiaalityöntekijän tehtävä ei ole selvittää, onko väkivaltaa tapahtunut, vaan arvioida poliisiin kanssa yhteistyössä lapsen turvallisuus ja työskennellä siitä näkökulmasta, miten lasta ja perhettä voidaan tukea ja auttaa.
- Jos sosiaalityöntekijä saa ilmoituksen, että lapsi on väkivallan uhri, se ei vielä suoraan tarkoita, että kyse on rikoksesta. Tee tilanteen kiireellisyyden arviointi ja selvitä epäilyn heräämisen tilanne ja olosuhteet.
 - Poliisin tehtävänä on tutkia rikosta, mutta se ei poista sosiaalityöntekijän vastuuta selvittää lapsen kokonaistilanne.
 - On tarpeen kiinnittää huomiota siihen, missä yhteydessä/ tilanteessa ilmoitus on tehty.
 - Mieti vaihtoehtoisia selityksiä tapahtuneelle, eli hypoteeseja. Mikä muu kuin väkivaltakokemus voi selittää esimerkiksi lapsen puheita tai oireita?
 - Asian selvittäminen ja dokumentointi tulee olla läpinäkyvää ja objektiivista
 - Siihen, miten asiaa kysyt ja selvität, tulee kiinnittää tarkkaa huomiota.
Katso miten asioita kannattaa lapselta kysyä!
 - On tärkeää konsultoida matalalla kynnyksellä muita viranomaisia asiassa.

Kiinnitä huomio omiin ennako-käsityksiisi. Vaikuttaako asiakkaan sukupuoli, ikä, uskonto, koulutus, kulttuuri ym. siihen mitä hänestä ajattelet tai oletat? Tiedostamaton tietojenkäsittely muokkaa tulkintojamme ja voi vaikuttaa siihen, kuinka objektiivisesti käsittelemme tietoa ja mitä tietoa keräämme. Vaihtoehtoiset hypoteesit on tarpeen pitää mielessä koko työskentelyn ajan. Näitä on hyvä käydä läpi esimerkiksi työparin kanssa.

Toimi näin

SELKEÄ DOKUMENTOINTI

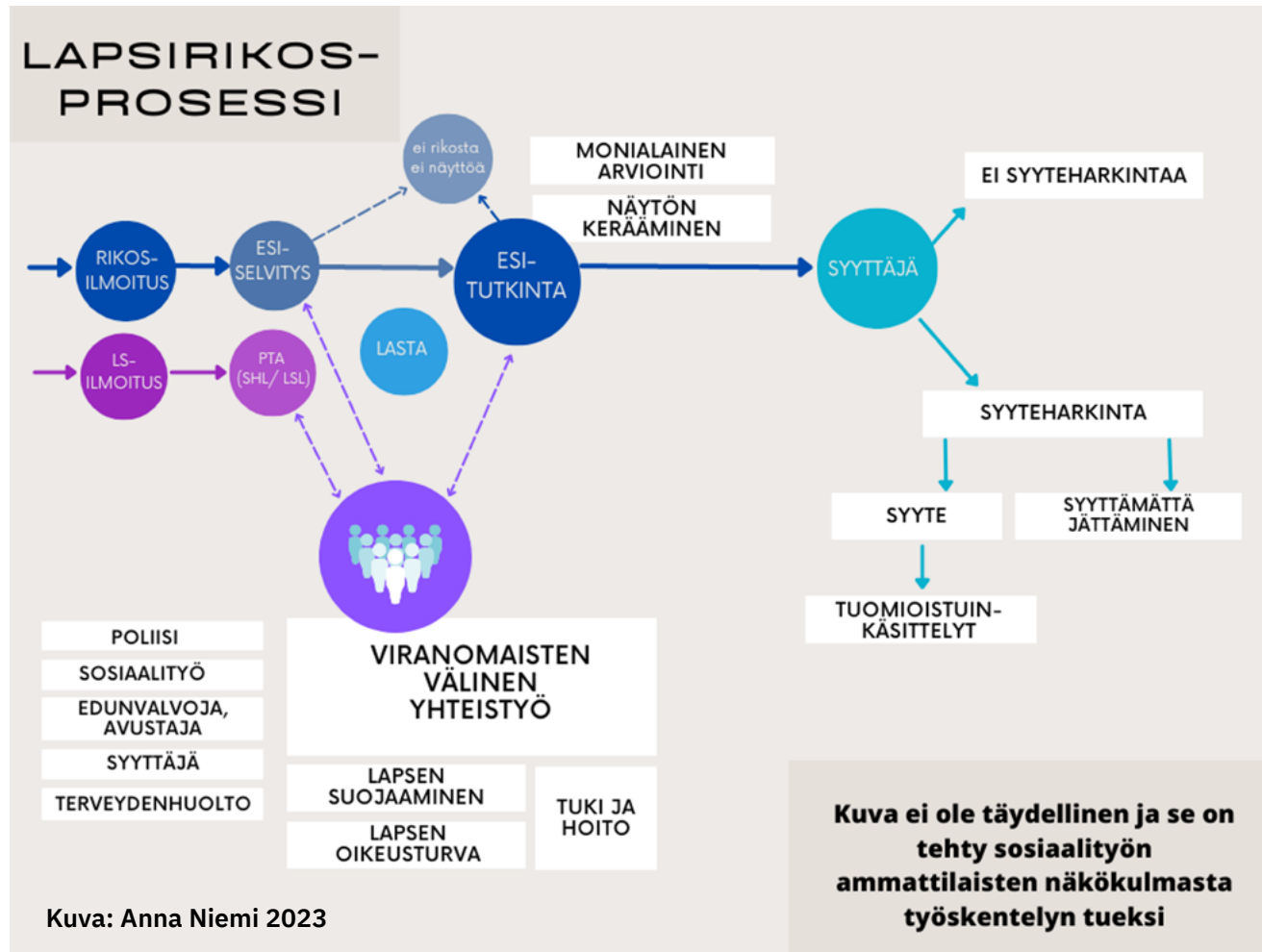
- **kirjaa:**
 - Kuka sanoi ja mitä
 - Kuka kysyi, mitä ja miten
 - Keneltä kysyttiin ja kuinka monta kertaa kysymys esitettiin
 - Vältä tulkintoja ja tarkenna mahdollisuuksien mukaan. Aikuisella ja lapsella on esimerkiksi hyvin erilainen aikakäsitys, joten kirjauksiin tulee tarkasti tuoda esille se, mikä on lapsen itse kertomaa.
- Älä tee tulkintoja, älä olet asioita. Kysy ja tarkenna lapselta/ nuorelta asiaa mahdollisuuksien mukaan, käytä avoimia kysymyksiä
- Pyri olemaan tilanteessa mahdollisimman neutraali → kiinnitä huomiota omiin sanoihisi, ynähdyksiin, kasvon ilmeisiisi ja muuhun olemukseesi kun keskustele asiasta lapsen/nuoren, mutta myös hänen muun perheensä tai huoltajiensa kanssa.
- Keskity arvioimaan lastensuojelun tarvetta, selkeyttä oma roolisi ja vastuusi. Konsultoi ja pyydä lähtökohtaisesti aina työpari mukaan matalalla kynnyksellä.
- Työparityöskentelyn jälkeen puhu asiasta kollegan kanssa, hyödynnä työnohjausta. Työskentely lapsiin kohdistuvan väkivallan parissa voi herättää monenlaisia tunteita ja ajatuksia. Niiden kanssa ei kannata jäädä yksin.
- Ota opiksi ja kerro kokemuksista kollegoille. Asioita voi hyödyntää jatkossa uuden työntekijän perehdytyksessä, mutta myös viranomaisyhteistyön ja yksikön omien prosessien kehittämisessä.

Rikosprosessi

Tiina Mäki / OYS valokuvaus

Lapsen rikosprosessi

Rikosprosessi lapseen kohdistuneen väkivallan epäilyssä - THL

Alaikäinen rikosprosessissa - Rikosuhripäivitystys (riku.fi)

Lapsiin kohdistuvien väkivaltarikosten tutkintaa nopeutettava (julkari.fi)

<https://barnahus.fi/palvelupolkukaavio/>

LASTA-mallista tietoa: <https://barnahus.fi/monialainen-yhteistyö/>

OYS Barnahus-hanke

Mitä huoltajille voi kertoa

...jos epäilet lapsen kohdistuneen väkivaltaa ja olet velvollinen tekemään lastensuojeluilmoituksen lisäksi tutkintapyynnön poliisille?

- **Huomioithan, että perheensisäisen lapsen kohdistuvan väkivaltaepäilyn tilanne on poikkeuksellinen tiedottamisen näkökulmasta!**
- **Jos vanhempi/vanhemmat ovat epäiltyinä**, heidän tiedottamisensa epäilyn heräämisestä liian varhain voi:
 - aiheuttaa rikostutkinnan sotkemisvaaran siten, että epäilty esimerkiksi tuhoaa todistusaineistoa tai pyrkii vaikuttamaan lapsen puheisiin (HUOM! Lapsen oikeusturva)
 - äärimmäisessä tilanteessa aiheuttaa jopa rikoksen *jatkamisvaaran*.
- Mikäli epäily on vahva/ vakava, älä ole yhteydessä ilmoituksen tekijään, äläkä ilmoita huoltajille saapuneesta lastensuojeluilmoituksesta ennen kuin olet keskustellut poliisin kanssa asiasta.
- Sopikaa poliisin kanssa yhdessä toimintasuunnitelmasta. Huolehdi lapsen turvaaminen tarvittaessa akuutisti ja selkeytä oma roolisi. Lapsen etu on aina ensisijainen verrattuna huoltajan tiedottamiseen asiasta.

“Omaa osaamista pitää kyllä vahvistaa, koska poliisikaan ei aina tiedä, miten lastensuojelun sosiaalityöntekijän tulee toimia, voivat antaa ns. väärää infoa”

Moniammatillinen yhteistyö

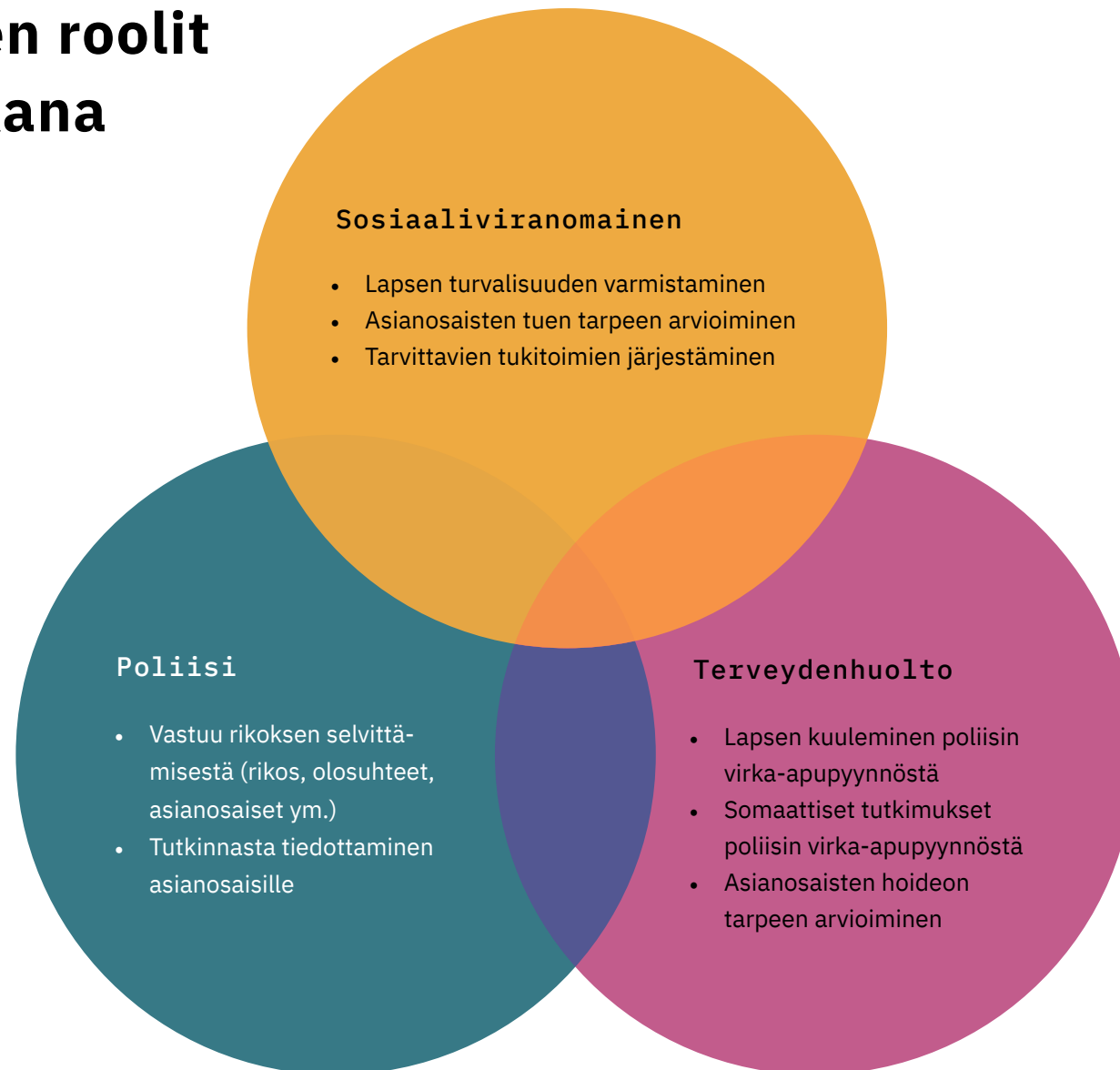
Lapseen kohdistuneen väkivaltaepäilyn herätessä vaaditaan viranomaisilta monialaista työskentelyä, jossa **yhteistyö ja tiedonvaihto jo epäilyn varhaisvaiheessa** muodostavat tärkeät edellytykset lapsen/ nuoren palvelupolun onnistumiseksi. Viranomaisten vastuulla on yhteisesti varmistaa, että lapsi/ perhe ohjautuvat tuen piiriin. Ammattilaisten vastuut jakautuvat karkeasti siten, että:

- **Poliisi** kerää luotettavaa tietoa mahdollisen rikoksen selvittämiseksi.
 - **Sosiaalihuolto** arvioi lapsen suojelun tarvetta sekä tekee lapselle palvelutarpeen arvion.
 - **Terveydenhuolto** arvioi ja toteuttaa lapsen ja perheen tarvitsemat tutkimus- ja hoitotoimenpiteet.
- Laki edellyttää moniammatillisen yhteistyön tekemiseen
 - Sosiaalihuoltolaki 41 § ja terveydenhuoltolaki 32 §
 - Tilanteessa täytyy aina tapauskohtaisesti arvioida, missä laajuudessa yhteistyötä on tarpeen tehdä
 - Sosiaalityöntekijän tulee osaltaan arvioida, mitkä toimijat otetaan mukaan työskentelyyn ja kutsutaan esimerkiksi verkostopalaveriin mukaan. Mikä on yhteistyön tavoite?
 - Huomioi myös perheen aikuisten ensivaiheen tuen ja palveluiden tarve. Tarvittaessa ole yhteydessä esimerkiksi aikuissosiaalityöhön ja psykiatrian palveluihin.

“...ankkuritoiminta osa arkea, myös konsultointi toimii hyvin sosiaalityön ja poliisin kanssa.”

“Yhteistyö on sujunut hyvin poliisin, koulujen ja lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian kanssa. Kaipaisin lisää tietoa yhteistyöstä mm. neuvolan kanssa ”

Eri viranomaisten roolit esitutkinnan aikana

Tiedon jakaminen ammattilaisten kesken moniammatillisessa yhteistyössä

- Sosiaalityöntekijän on arvioitava, mitä asiantuntemusta tilanne vaatii ja onko hänellä riittävästi asiantuntemusta ja osaamista palvelutarpeen arvioimiseksi/ toimenpiteiden toteuttamiseksi. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on arvioida muiden viranomaisten ja tahojen tarve osallistua monialaiseen yhteistyöhön.
- Miten tietoa jaetaan ja vaihdetaan, onko siihen asiakkaan suostumus ja milloin se tarvitaan?
- Tietojen luovuttamisen lähtökohtana on aina asiakkaan suostumus. Lapseen tai nuoreen kohdistuvassa väkivaltaepäilyn tilanteessa tietoja voi joutua luovuttamaan ilman asiakkaan suostumusta.
- Sosiaalihuollon asiakaslain 17 §:n mukaan jos 16 §:ssä tarkoitettua suostumusta ei voida saada taikka jos asiakas tai hänen laillinen edustajansa nimenomaisesti kieltää tiedon luovuttamisen, sosiaalihuollon järjestäjä tai toteuttaja saa antaa asiakirjasta salassapitovelvollisuuden estämättä tietoja, jotka ovat välttämättömiä:
 - Asiakkaan hoidon, huollon tai koulutuksen tarpeen selvittämiseksi
 - Hoidon, huollon tai koulutuksen järjestämiseksi tai toteuttamiseksi taikka
 - Toimeentulotuen edellytysten turvaamiseksi
 - <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812#L3-2P16>
- Tietoja saa ilman suostumusta antaa vain jos:
 - Se, jota asiakirja koskee, on hoidon tai huollon ilmeisessä tarpeessa terveytensä, kehityksensä tai turvallisuuden vaarantumisen vuoksi eikä hoidon tai huollon tarvetta muutoin voida selvittää, taikka hoidon tai huollon toimenpiteitä toteuttaa
 - Tieto on tarpeen lapsen edun vuoksi
 - Tieto on tarpeen asiakkaan välttämättömien etujen ja oikeuksien turvaamiseksi eikä asiakkaalla itsellään ole edellytyksiä arvioida asian merkitystä
- Monialaisen yhteistyön ja tietojen vaihtamisen tulee aina olla asiakkaan edun mukaista toimintaa.
 - Arvioi: mitä yhteistyöllä tavoitellaan? Onko tietojen vaihtaminen tarkoituksenmukaista?

Tiedon jakaminen ammattilaisten kesken moniammatillisessa yhteistyössä

- Tietojen luovuttaminen
 - Keskity enemmän siihen, minkä lain nojalla sinulla on oikeus vaihtaa tietoja, sen sijaan mikä tietojen vaihtamisen estäisi. Tietojen vaihtamisella voi olla suuri merkitys lapsen turvaamisen ja väkivaltaepäilyn arvioimisessa.
 - Perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan puuttuminen on jokaisen viranomaisen tehtävä. Viranomaisilla on velvollisuus tehdä moniammatillisesti yhteistyötä ja vaihtaa tietoja.
- Sosiaalityöntekijän velvollisuus on tuntea työtä ohjaavat lait ja perehtyä niiden sisältöön ja soveltamiseen. Tässä osiossa asia on esitetty vain osittain.
- Konsultoi tarvittaessa organisaatiosi lakimiestä.
- Lastensuojeluviranomaisen oikeus saada salassa pidettävää tietoa – asiakaslaki 20 §.
- Lastensuojeluviranomaisen oikeus luovuttaa salassa pidettävää tietoa – asiakaslaki 16-18 § ja julkisuuslaki 26 §.

Tiina Mäki / OYS valokuvaus

Konsultaatio

- Kun väkivaltaepäily herää, ole yhteydessä alueesi lapsirikostutkijaan/ poliisin mahdolliseen konsultaationumeroon. Päivystysaikana yhteys tarvittaessa hätäkeskuksen kautta.
- Pidä matala kynnyksellä poliisin konsultaatioon.
- Konsultoi myös matalalla kynnyksellä alueesi sosiaali- ja kriisipäivystystä, jos jatkotoimenpiteet ja vuorokauden aika niin edellyttää.
- Konsultaatio virka-aikana: lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksikkö, sairaanhoito, lastensuojelu, mielenterveyspalvelut.
- Pyydä konsultaatiota muilta toimijoilta/viranomaisilta tarpeen ja kiireellisyyden mukaan. Kutsu moniammatilliseen verkostoon toimijoita tarpeen mukaan.
- Konsultaatiossa anna vain tarpeellinen tieto. Esittele konsultaatiossa asiakkaan asia aluksi nimettömänä ja mahdollisimman vähäisillä tunnistetiedoilla.
- Tutkintapyyntö (rikosilmoituksen) kirjaaminen ohjeen mukaan.
- [Linkki toimintaohjeeseen: https://barnahus.fi/wp-content/uploads/sites/14/2023/05/Toimintaohje-vakivaltaepailyn-heraamisen-tilanteisiin.pdf](https://barnahus.fi/wp-content/uploads/sites/14/2023/05/Toimintaohje-vakivaltaepailyn-heraamisen-tilanteisiin.pdf)

Edunvalvonta

- Lapselle voidaan määrätä käräjäoikeuden väliaikaismääräyksellä edunvalvoja toimimaan huoltajan sijaisena lapsen lastensuojelu- ja/ tai rikosprosessissa. Edunvalvojalla tulee olla erilliset määräykset eri prosesseihin. Lapselle voi olla nimettynä myös kaksi eri edunvalvojaa, joista toinen on nimetty edunvalvojaksi huoltajan sijasta lastensuojelu- ja toinen rikosprosessiin.
- Rikosasiassa poliisi hakee lapselle edunvalvojaa silloin, jos huoltaja on rikoksen luonteen vuoksi esteellinen.
- Lastensuojeluprosessissa lapselle hakee edunvalvojaa lapsen asioista vastaava lastensuojelun sosiaalityöntekijä.
- Edunvalvonta on voimassa vain käräjäoikeuden määräyksellä, eikä edunvalvojalla ole toimivaltuutta tai tiedoksisaantioikeutta ennen määräyksen saantia eikä määräyksen päättymisen jälkeen. Edunvalvojan rooli on rajattu vain siihen osaan/prosessiin, joka määräyksessä on esitetty.
- Edunvalvojapankki – THL
- Suunnitelma lapsen edunvalvonnan kehittämisestä valtakunnallisesti rikosasioissa ja lastensuojeluasioissa
- Lastensuojelun edunvalvonta – THL:
- *On tärkeää muistaa, että edunvalvoja määrätään tiettyyn asiaan nimenomaan huoltajan sijaan käyttämään lapsen puhevaltaa, ei sosiaalityöntekijän tilalle. Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä johtaa lastensuojeluprosessia. Edunvalvojan määrääminen ei vaikuta millään tavalla sosiaalityöntekijän lakisääteisiin velvoitteisiin suhteessa lapseen, tämän tapaamiseen, kuulemiseen ja mielipiteen selvittämiseen.*
- *Myös sosiaalityöntekijän tehtävänä on valvoa lapsen etua, mutta hän ei voi käyttää tämän puhevaltaa. Edunvalvojalla on asiassa, johon hänet on määrätty, samat asianosaisen oikeudet kuin huoltajalla on yleensä. Niinpä hänellä on oikeus saada lasta koskevat asiakirjat ja käyttää lapsen puhevaltaa tämän asiassa. Edunvalvojaa tulee kuulla lasta koskevia päätöksiä tehtäessä.*
- *Edunvalvoja tulee ottaa mukaan työskentelyyn ja informoida häntä lapsen asiassa siltä osin, kuin edunvalvojan määräys edellyttää.*

Lapsen somaattiset tutkimukset

- Lapsi tulee toimittaa terveydenhuoltoon vammojen tutkimiseksi.
- Poliisi tekee tarvittaessa virka-apupyynnön terveydenhuoltoon somaattisten tutkimusten tekemiseksi. Vaikka virka-apupyyntöä ei ole tehty, on sosiaalityöntekijän ohjeistettava lapsen huoltajaa tai sijaisvanhempaa viemään lapsi terveydenhuollon tutkimuksiin, jos epäily on herännyt.
- Huoltajalla on päätösvalta lapsen terveydenhuollon toimenpiteistä, jos ei ole tehty päätöstä kiireellisestä sijoituksesta.
- Poikkeuksena on potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain (785/1992) 7 § 1 momentin mukainen tilanne, jossa alaikäinen päättää itse hoidostaan (Alaikäisen potilaan asema, Valvira). Arvion lapsipotilaan itsemääräämisoikeudesta tekee kuitenkin terveydenhuollon ammattihenkilö.
- Lapsi on aina toimitettava terveydenhuoltoon, jos hän tarvitsee terveydenhuollon toimenpiteitä, ja tehtävä tarvittaessa päätös kiireellisestä sijoituksesta. Lastensuojelun ja poliisin tulee sopia lapsen tutkimuksiin toimittamisesta yhteistyössä.
- Kun väkivaltaepäilyyn liittyvässä tilanteessa tehdään kiireellinen sijoitus, voi lastensuojelu kuljettaa lapsen terveydenhuoltoon ilman huoltajan suostumusta. On mahdollista, että lastensuojelun työntekijä on läsnä tutkimustilanteessa, mutta kokonaisvastuu tutkimuksista ja tutkimustilanteesta on terveydenhuollolla.

Lapsen somaattisella tutkimuksella pyritään muun muassa:

- tarkistamaan lapsen terveydentila

- dokumentoimaan fyysiset löydökset ja hoitaa vammat

- huolehtia raskauden ehkäisystä sekä ehkäistä sukupuoliteitse tarttuvia tauteja

- arvioimaan psykososiaalisen tuen ja kriisihoidon tarvetta

Lapsen somaattiset tutkimukset

- Jos lapsen huoltajat eivät koe lapsen somaattisia tutkimuksia tarpeellisiksi tai halua viedä lasta tutkimuksiin, kerro heille miksi tutkimukset on tärkeä tehdä
- → Korosta somaattisten tutkimuksien merkitystä lapsen oikeusturvan kannalta. Lapsen terveydentilassa voi olla asioita, jotka eivät maallikolle näy. Väkivallan merkkejä voi olla myös paikoissa, jotka eivät näy ilman tarkempia tutkimuksia, kuten suussa. Jälkien mittaaminen ja arvioiminen ajallisesti on terveydenhuollon tehtävä.
- Huomioi, että asianmukaisesti terveydenhuollossa tehty tutkimus on lapsen oikeus, jota ei tule sivuuttaa
- Selvitä ja varmista kuka kuljettaa ja huolehtii lapsen tutkimuksiin
 - Sosiaalityöntekijän tehtävä on tehdä tarkat kirjaukset asiasta ja mahdollisista havainnoista, ilman omia tulkintoja

Seksuaalirikosepäilyn osalta tärkeät määräajat:

Epäilystä tapahtumasta:

- < 24h tai lapsella on kipua, verenvuotoa tai vamma: tärkein/ paras aika saada näyttöä
- < 72h (murrosikäisellä 7 vrk): päivystyksenä niin pian kuin mahdollista seksuaalirikosnäytteiden osalta ja vammojen toteamiseksi.
- < 2 viikkoa: on vielä mahdollista saada näyttöä esim. paranevista vammoista, sukupuolitaudit, raskaus- ym. testit.
- > 3 viikkoa: Poliisi pyytää somaattisen tutkimuksen tarvittaessa virka-apupyynnöllä.

Pahoinpitelyepäilyn osalta määräajat alle 16-vuotias:

Epäilystä tapahtumasta:

- <7 vrk tai lapsella on kipua, verenvuotoa tai vamma: Konsultoi hvan keskussairaalan tai yliopistosairaalan lastenlääkäriä. Lapsi tutkitaan samana päivänä oman alueen keskussairaalassa tai hyvinvointikeskuksessa. Tarvittaessa lähete erikoissairaanhoidon.
- 1-3 viikkoa: Konsultoi hvan keskussairaalan tai yliopistosairaalan lastenlääkäriä. Lapsi tutkitaan viimeistään seuraavana päivänä oman alueen keskussairaalassa tai hyvinvointikeskuksessa. Tarvittaessa lähete erikoissairaanhoidon.
- > 3 viikkoa: Poliisi pyytää somaattisen tutkimuksen tarvittaessa virka-apupyynnöllä.

Pahoinpitelyepäily yli 16-vuotias

Epäilystä tapahtumasta:

- < 7 vrk tai nuorella kipua, verenvuotoa tai vamma: Nuori tutkitaan samana päivänä hyvinvointikeskuksessa.
- 1-3 viikkoa: Nuori tutkitaan viimeistään seuraavana päivänä hyvinvointikeskuksessa.
- > 3 viikkoa: Poliisi pyytää somaattisen tutkimuksen tarvittaessa virka-apupyynnöllä.

Sosiaalityöntekijän työn tueksi

Tiina Mäki / OYS valokuvaus

Lapsen kuuleminen

- Vastuusosiaalityöntekijän tehtävänä on selvittää lapsen tilanne tarvittavassa laajuudessa lastensuojelullisten toimien edellyttämällä tavalla vaikka poliisilla on tutkinta kesken. Sosiaalityöntekijän tulee kuulla lasta, jotta hän voi arvioida tarvittavat toimet.
 - Hyvärinen, S. & Pösö, T. (2018). Lasten haastattelu lastensuojelussa. PS-kustannus.
- Työkalu keskusteluun lapsen tai nuoren kanssa väkivaltaepäilystä - Barnahus
- Kun puhut asiasta lapsen kanssa käytä avoimia kysymyksiä
- Huomioi aina lapsen ikä ja kehitystaso. Kerro lapselle asiasta totuudenmukaisesti ja prosessista siten, että lapsi ymmärtää asian mahdollisimman hyvin. Varmista, että lapsen oma ääni ja kokemus tulevat kuulluksi.
- Pyri luomaan tilanteesta lapselle mahdollisimman ystävällinen. Tapaa lapsi tilassa, joka on lapsiystävällinen. Tarjoa lapselle keskustelun ajaksi käyttöön esimerkiksi stressilelu.
 - Pienten lasten kanssa ei suositella tässä kohtaa prosessia käytettävän tunne- tai kuvakortteja, koska ne voidaan katsoa johdatteleviksi. Lapsi voi saada korttien kautta ”sisältöä” kertomukseensa. Leikki ja piirtäminen voi olla joskus myös tarpeen rajata pois, ettei lapsi ”uppoa” liiaksi omaan mielikuvitukseensa ja ammenna sieltä asioita osaksi tarinaa.
- Lapsen haastattelu lastensuojelussa verkkokoulu: katso THL:n verkkosivuilta ajankohtainen tieto.

“...toisinaan asiasta on helppo päästä puhumaan, toisinaan ei. Asiaan vaikuttaa moni seikka, asiakassuhteen pituus, syntynyt luottamus, vanhempien kyky olla yhteistyössä (vastustavatko työskentelyä vai ovatko mukana), lapsen ikä, väkivallan muoto.”

Huomioitavia asioita lapsen kanssa keskusteltaessa

- Lapsen ”totuus” voi muuttua, jos asiasta puhutaan ja siitä kysellään lapselta useasti. Lapsen muistikuvat muuttuvat joiltain osin joka kerta, kun asiasta puhutaan.
- Lapsen mielipide ja kertomus tulee aina selvittää mahdollisimman objektiivisesti
 - Tässä auttaa mahdollisimman tarkka ja laadukas dokumentointi kaikissa työvaiheissa.
- Ennen lapsen tapaamista kirkasta itsellesi mitä on tarpeen selvittää ja miten. Kiinnitä erityistä huomioita kysymysten asetteluun, tilanteen luonteeseen ja kirjaamiseen.
 - Tarvittaessa konsultoi poliisia ennen lapsen tapaamista
- Valmistaudu tapaamiseen hyvin. Ohjeesta saat apua:
 - <https://barnahus.fi/wp-content/uploads/sites/14/2022/08/Ohjeita-sosiaalitoimelle-lapsen-tai-nuoren-haastattelemiseksi-2022.pdf>
- Kun puhut asiasta lapsen kanssa pyri pysymään rauhallisena ja mahdollisimman neutraalina.
- Ole turvallinen aikuinen, joka pystyy ottamaan vastaan lapsen kertoman
- Huolehdi omalta osaltasi, että lapsen oma näkemys tulee kuulluksi, anna lapsen kertoa tapahtuneesta omin sanoin.
- Yritä esittää lapselle mahdollisimman vähän kysymyksiä, vältä kaikenlaista johdattelua.
- Vältä kiireen tuntua ja varaa tapaamiseen tarpeeksi aikaa.
- Jos lapsi ei halua puhua asiasta tai tilanne on hänelle hankala, älä painosta lasta.
- Joskus asia voi tulla vireille myös muuten kuin lastensuojeluilmoituksen kautta
 - Mikäli asia tulee vireille muulla tavoin, on tärkeää kirjata asiasta lastensuojeluilmoitus, johon asia kirjataan ylös mahdollisimman tarkkaan. Kiinnitä huomiota siihen, onko ilmoituksesta kertomista huoltajille mahdollista viivästyttää
- <https://barnahus.fi/wp-content/uploads/sites/14/2022/08/Miten-toimia-kun-lapsi-kertoo-vakivallasta-2022.pdf>

Miten kysyä lapselta kysymyksiä johdattelematta?

Johdattelemista on

- Jos lapselta kysytään ”Onko X tehnyt sinulle Y:tä”
- Jos lapselta kysytään samaa asiaa monta kertaa
- Jos lasta painostetaan puhumaan ja kertomaan asiasta
- Jos lapselta kysytään kyllä/ei-kysymyksiä
- Jos lasta ”autetaan” kertomaan (sanoittamalla)
- Jos aikuiset puhuvat ”tapahtumista” keskenään lapsen kuullen
- Jos lapsi joutuu kertomaan asiansa useampaan kertaan eri aikuiselle
- Jos lapsen kertomukseen reagoi voimakkaasti tunteella (säikähdys, kauhistelu, päivittely, voivottelu) → tämä voi vaikuttaa lapsen halukkuuteen kertoa myöhemmin asiasta, esim. poliisille
- Jo 3-vuotias lapsi ymmärtää keskustelun merkityksen, ja että kysymykseen odotetaan vastausta.
- Tutkimusten mukaan pieni lapsi vastaa helpommin myöntävästi kuin kieltävästi. Huomioi nämä asiat, kun valmistaudut tapaamiseen.

Tiina Mäki / OYS valokuvaus

Kysymystyypit

SUOSITELTAVAT

Avoimet

- ”Kerro siitä”
- ”Mitä sitten tapahtui?”

Helpottavat

- ”Mm-m”
- Toista *lapsen kertomaa* (”Sanoit että se läppäsi, kerro siitä...”)

Ohjaavat

- Mitä-, missä-, milloin- kysymykset
- ”Missä se tapahtui?”

Selkiyttävät

- ”Ymmärsinkö oikein, että...?”

VÄLTETTÄVÄT

Yleiset johdattelevat

- ”Joskus aikuiset voivat tehdä kauheita asioita lapsille. Onko sinulle tehty niin?”

Spesifit johdattelevat

- ”Sanoit, että sitten hän teki sinulle jotain pahaa, tarkoitatko sillä, että hän koski pimppiisi?”

Oma kannanotto

- ”Se kävi varmasti kipeää”

Ohjeita kirjaamiseen

- Kirjaa selkeästi oleellinen tieto siten kuin se on, älä kirjaa tulkintoja. Kirjaa tieto siitä, että epäilystä on tehty rikosilmoitus sekä tieto epäilyyn johtaneista syistä ja havainnoista.
- Älä käytä passiivia. Kirjaa selvästi kuka sanoi ja mitä, sekä kuka kysyi ja miten. Lapselle esitetyt kysymykset on tärkeää kirjata sanatarkasti.
- Jos esimerkiksi lapsen kasvoissa on mustelma/ruhje, kirjaa asia selkeästi ja totuudenmukaisesti asiakaskirjaukseen. Terveystieteiden tutkimuskeskus tekee somaattiset tutkimukset ja kuvaa vammat / jäljet.
 - Terveystieteiden tutkimuksessa on tähän ammattitaito, välineet ja osaaminen. On myös tietoturvaan liittyvä asia (missä ja miten kuvat säilytetään jos vammat kuvaa jokin muu taho) *Asianmukainen tutkimus ja kuvantaminen on myös lapsen oikeus ja tukee lapsen oikeusturva.*
- Mieti mitä adjektiiveja käytät, tuleeko niistä oikea vaikutelma? Onko parempi kirjata asia ”auki”; esimerkiksi ”asunto oli sotkuinen” tarkoittaa eri asiaa eri ihmisille eikä oikeastaan kerro lukijalle mitään.
- Lapsen kertoma tulee kirjata sanatarkasti, jotta kertomuksen luotettavuus säilyy. Kirjaa myös omat kysymyksesi ja kommenttisi.
- Mikäli lasta päädytään kuulemaan rikosepäilyyn liittyen, on **lapsen oikeusturvan** kannalta (näyttöarvo) tärkeää tietää mitä ja miten lapsen kanssa on asiasta keskusteltu ennen poliisin kuulemista, esimerkiksi arvioitaessa onko lapsi tullut johdatelluksi.
- Sanatarkka kirjaaminen on myös ammattihenkilön oikeusturva
 - Todistajana oikeudessa
- Varmista mahdollisimman huolellinen ja viiveetön kirjaaminen.
- **Huomioi, onko tutkimuksen vuoksi tarpeellista viivästyttää kirjauksia.** Tällöin kirjaukset eivät tule heti näkymään Kanta-palvelussa.

Ohjeita kirjaamiseen /esimerkki

Esimerkkinä tilanne, jossa lapselta on kysytty, onko joku koskenut häntä ja lapsi vastannut myöntävästi. Lapselta on kysytty, onko isä koskenut häntä, lapsi vastannut jälleen myöntävästi. Lapselta kysytty minne isä on häntä koskenut.

Kirjaus 1: Lapsi kertoi isän koskeneen häntä pimppiin.

Kirjaus 2: Lapsi sanoi ”se koski mua tonne” näyttäen samalla jalkoväliään.

Kirjaus 2 vastaa todenmukaisesti tilannetta, ja kirjaus on tehty asianmukaisesti. Tämä kuvaa lapsen kertomaa, eikä sisällä aikuisen omaa tulkintaa lapsen kertomuksesta.

Tilanne, jossa kysytty miltä nuoresta tuntuu mennä kotiin vaikka siellä riidellään.

Kirjaus 1: Nuori kokee olevansa turvassa kotona.

Kirjaus 2: Kysytty nuorelta, onko kotona turvallista olla, johon nuori kohauttaa olkiaan.

Kysytty nuorelta, voiko tämä mennä kotiin, nuori nyökkää.

Kirjauksien viivästäminen

- Sosiaalityöntekijällä on velvollisuus käsitellä saapunut lastensuojeluilmoitus 7 arkipäivän kuluessa.
- Poikkeustilanteissa voidaan erikseen neuvotella tilanteesta, jossa kaikkea ilmoituksen sisältöä ei yksityiskohtaisesti huoltajan kanssa käsitellä.
 - Perheensisäisissä väkivaltaepäilyn tilanteissa huoltajan ollessa epäiltynä muodostuu tilanne, missä huoltaja ei voi valvoa lapsen etua ilman eturistiriitaa.
 - Huoltajan ollessa estynyt valvomaan lapsen etua, hankitaan lapselle edunvalvojan sijainen *rikosasiaan* (poliisin toimesta) sekä tarvittaessa lastensuojeluasiaan (lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä aloittaa prosessin)
 - Tällöin lapsen edun ja oikeuksien näkökulmasta voi olla perusteltua, ettei ilmoituksen sisällön yksityiskohtia anneta huoltajalle
 - Mikäli Kantaan kirjataan perheensisäiseen rikosepäilyyn liittyviä tietoja, tulee ne lähtökohtaisesti viivästää.
 - Mikäli huoltaja pyytää asiakirjoja, joissa on perheensisäiseen rikosepäilyyn liittyviä tietoja, ei niitä tule luovuttaa esitutkinnan ollessa kesken!
 - Mikäli olet epävarma, voitko kertoa saapuneesta lastensuojeluilmoituksesta lapsen huoltajalle, konsultoi oman organisaation sisällä ja virka-ajan ulkopuolella tarvittaessa sosiaalipäivystystä ja/ tai poliisia. Lapsen turvaamiseksi on erittäin tärkeää varmistaa toiminta etukäteen.

Tietojen luovuttaminen ja dokumentointi

- Kiinnitä huomiota siihen, miten kirjoitat perheestä ja kenen tietoihin kirjaus tulee
 - Kiinnitä huomiota siihen, mitä kirjaat ja miten kuvaat huoltajien ja sisaruksien asioita.
 - Kirjaukset voivat sisältää tietoja toisesta vanhemmasta, jotka koskettavat lasta, mutta toisella vanhemmalla ei ole näistä tietoa.
 - Sisaruksilla tulee aina olla omat kirjaukset ja on tarpeen kiinnittää huomiota siihen, että kirjaukset eriytetään toisistaan asianmukaisesti. Tarvittaessa muista tehdä myös muista perheen lapsista lastensuojeluilmoitukset.
 - Kiinnitä huomiota tietojen luovuttamisessa oman organisaation ohjeisiin ja tiedonluovuttamisen prosessiin. Kuka tekee päätöksen tietojen luovuttamisesta? Kuka luovuttaa tiedot eteenpäin?

Tiina Mäki / OYS valokuvaus

Todistajana oikeudessa

- Todistaminen voi tapahtua esimerkiksi puhelimitse tai paikan päällä.
 - Varaudu siihen, että annettu aikataulu ei välttämättä pidä. Aikataulu voi venyä useita tunteja. Sinun tulee olla läsnä vain oman todistuksesi ajan, sen jälkeen voit poistua.
 - Voit hakea matkakorvaukset, jos joudut matkustamaan todistamista varten.
- Tutustu etukäteen mahdollisimman kattavasti lapsen asiakirjoihin. Kutsu todistajaksi tulee hyvissä ajoin, joten sinulla on aikaa valmistautua. Pyydä tarvittaessa tukea kollegoilta tai esihenkilöltä.
 - Jos sinulla ei enää ole oikeutta tarkastella lapsen papereita, voit todistajana todeta että sinulla ei ole pääsyä tietoihin, etkä muista asioita tarkasti. Todistajana sinulla ei ole velvollisuutta ottaa kantaa asioihin, joita sinulla ei ole mahdollisuutta tarkistaa asiakirjoista.
- Voit tehdä muistiinpanot paperille ja ottaa ne mukaan. Huolehdi tarkasti tietoturvasta, äläkä kirjoita mihinkään asiakkaan tunnistetietoja ym.
- Voit olla yhteydessä ammattiliittoosi ja pyytää juridista apua sieltä, mikäli et enää työskentele organisaatiossa, jonka asiakkaan asiaa todistaminen koskee.
- <https://www.talentia.fi/talentia-lehti/sosiaalialan-ammattilainen-todistajana-salassapitovelvollisuus-voidaan-murtaa/>
- <https://www.riku.fi/oppaat-ja-ohjeet/ohjeita-rikosasian-todistajalle/>
- https://www.riku.fi/content/uploads/su_file/Asianomistajana-tai-todistajana-oikeudessa-suomi.pdf

Konsultointi omassa työyksikössä ja työparien käyttö

- Keskustele asiasta kollegoiden kanssa.
- Hyödynnä mahdollisuutta reflektoida, pyydä kollegoilta tukea työskentelyyn ja tarvittaessa työpari itsellesi.
- Säännöllinen ja vakiintunut konsultaatiokäytäntö turvaa myös sitä, että jokaisen lapsen prosessi on samanlainen ja lapset ovat mahdollisimman tasa-arvoisessa asemassa huolimatta siitä, kuinka kokenut lapsen vastuusosiaalityöntekijä on.
- On tärkeää päivittää omaa tietämystään käytettävistä termeistä, prosesseista, lakimuutoksista ja muista valtakunnallisista tai alueen sisäisistä linjauksista. Tietoa ja osaamista on hyvä jakaa yhdessä, kaikkea ei tarvitse tietää ja osata itse.
- Väkivaltaa voi olla vaikea tunnistaa, jolloin työskentelyssä kannattaa hyödyntää työparityöskentelyä.
- Epäilyn herätessä tai tilanteen ollessa epäselvä, on erittäin tärkeää, että lapsi tavataan henkilökohtaisesti ja asiasta puhutaan lapsen kanssa hänen ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti.

“Kyllä olen saanut omasta tiimistä ja omalta esihenkilöltä tukea ja ohjausta sekä tehnyt yhteistyötä myös poliisin kanssa.”

“Työntekijät keskustelevat keskenään omista aiheeseen liittyvistä kokemuksista. Prosessi muotoutuu jokaisen työntekijän kohdalla omanalaiseksi.”

Yksikön oman perehdytyspaketin kokoaminen

Yksikössä on hyvä olla oma ajantasainen ohje, miten toimitaan lapsiin kohdistuvissa väkivaltaepäilyn tilanteissa

- Liitä mukaan selkeä ohje, keneen sosiaalityöntekijä voi olla yhteydessä organisaation sisällä ja pyytää tukea.
- Eriytä virka-aikainen ja virka-ajan ulkopuoliset ohjeet.
- Kokoa yhteen alueenne ajantasaiset viranomaisten yhteystiedot kootusti ja huolehdi niiden päivittämisestä.
 - Poliisin konsultaationumero
 - Sosiaalipäivystyksen yhteystiedot
 - Lasten ja nuorten oikeuspsykiatrian yksikön konsultaationumero
 - Alueenne somaattisten tutkimusten käytänteet ja konsultoimistahot virka-aikaan ja virka-ajan ulkopuolella.
 - Toimiiko alueellanne lapsiväkivaltatyöhön tai muuten väkivaltatyöhön erikoistunut verkosto, jonka jäseniä voi konsultoida?
 - Onko käytettävissä sähköisiä tai muita konsultaatiopalveluita? Näistä on hyvä lisätä tiedot kootusti pakettiin.
- Konsultoiminen matalalla kynnyksellä on helpompaa, jos prosessi on avoin ja yhteystiedot ovat helposti saatavilla. Tilanteet voivat tulla työntekijälle eteen nopeasti ja ajantasaisen tiedon avulla vältetään se, ettei työntekijä tiedä ketä konsultoida ja miten toimia tilanteessa. Tilanne voi olla haastava monella tavalla ja kokonaisuuden kannalta on merkittävää, että työntekijä saa oikea-aikaisesti tukea ja tarvittaessa ohjausta.

Työkaluja ja muuta materiaalia työn tueksi

Tiina Mäki / OYS valokuvaus

Verkkokoulu

- Oletko jo käynyt Barnahus-verkkokoulun? Se kannattaa ottaa osaksi uuden työntekijän perehdyttämistä.
 - <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/barnahus-hanke/barnahus-verkkokoulu>
- Lähisuhdeväkivaltaan, sen tunnistamiseen ja vaikutuksiin liittyy usein myyttejä, jotka vaikuttavat siihen, miten suhtaudumme väkivallan kokemukseen. Ammattilaisten on tärkeää tarkistaa myös omia asenteitaan.
 - [Myyttejä väkivallasta ja avun hakemisesta – Nettiturvakoti](#)

Verkkokoulu antaa hyvät valmiudet kohdata lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa ja tukee myös asioiden kertaamisessa.

”Tilanteita sattuu sen verran harvoin, että niihin perehdytään joka kerta uudelleen.”

Väkivallan eri muodot

- Väkivalta ilmenee eri tavoin. Usein sitä voi olla haastavaa tunnistaa ja nimetä. Voit tutustua väkivallan muotoihin ja perehtyä niihin tarkemmin.
- Lapsiin kohdistuva väkivalta – THL
 - Fyysinen
 - Henkinen
 - Kasvatuksellinen väkivalta
 - Perustarpeiden laiminlyönti
 - Kemiallinen väkivalta
 - Seurusteluväkivalta
 - Kiusaaminen /kouluväkivalta
 - Vauvan ravistelu ”Käsiteltävä varoen” – ravistelun vaikutukset ovat vauvalle kohtalokkaat - THL-blogi

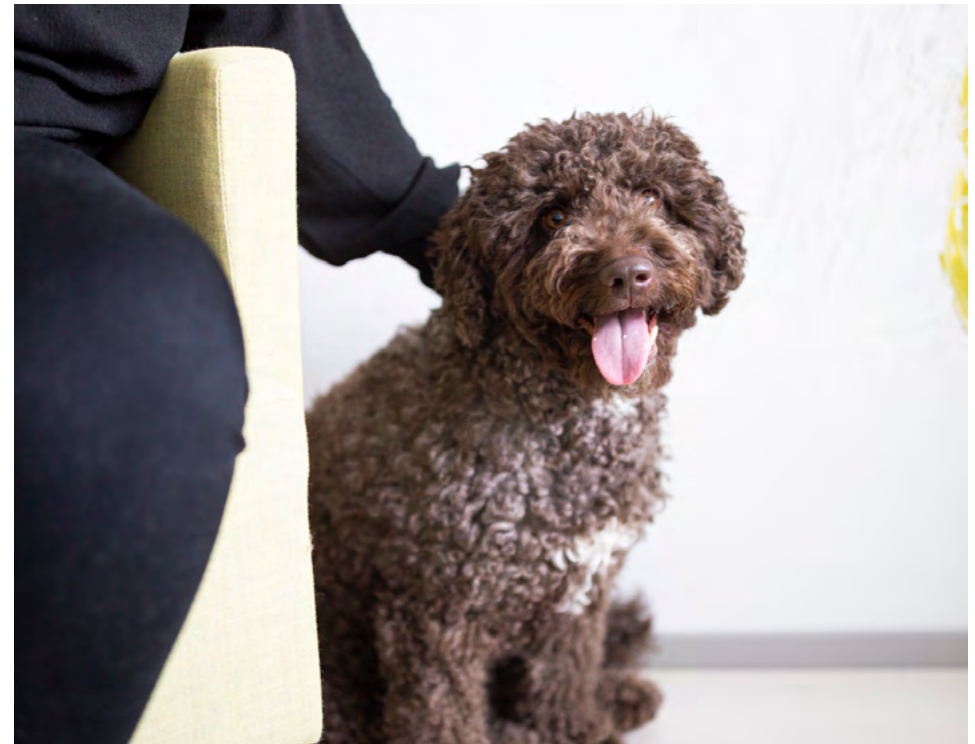
Työskentelymenetelmiä ja työkaluja väkivaltaa kokeneen lapsen tai nuoren kanssa työskentelyyn

- barnahus.fi/seksuaalivakivalta/miten-kohdata-12-19-vuotias-nuori-jonka-epaillaan-kokeneen-seksuaalivakivaltaa-tietopaketti-ammattilaiselle/
- Erilaiset stressi- ja hypistelylelut
- [Et ole yksin \(Väestöliitto\)](#) Verkko kurssi lapsiin kohdistuvan häirinnän ennaltaehkäisystä ja siihen puuttumisesta. Kurssi on suunnattu erityisesti urheiluseurojen valmentajille, työntekijöille ja vapaaehtoisille.
- [Hotus-hoitosuositus: Perheessä tapahtuvan lapsen kaltoinkohtelun riskiolojen tunnistaminen \(Hotus\)](#)
- [Kehoni on minun • Pelastakaa Lapset ry](#)
- [Kiusaamisen vastainen työ kouluissa ja oppilaitoksissa \(Opetushallitus\)](#)
- [LASTA-seula -malli tiedon jakamiseen ja monialaiseen yhteistyöhön](#)
- [Lomakkeet väkivallan kirjaamiseen](#)
- [Luo luottamusta - Puutu väkivaltaan –verkkokoulu](#)
- [Mainio ja Zataar | Pesäpuu ry \(pesapuu.fi\) 3-5 vuotiaalle lapsille](#)
- [Materiaalia puheeksiottoon nuorten kanssa - Rikosuhripäivystys \(riku.fi\)](#)
- [Opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa \(Opetushallitus\)](#)
- [Tavoita lapsen ääni-opas, Aro Emilia](#)
- [Trappan – för barn som upplevt våld \(Folkhälsan\)](#)
- [Turva10 -perehdytys - Ensi- ja turvakotien liitto \(ensijaturvakotienliitto.fi\)](#)
- [Turvataitokasvatus](#)
- [Turvakamu-sovellus lasten turvaksi – Nettiturvakoti](#)
- [Työkalu keskusteluun lapsen tai nuoren kanssa väkivaltaepäilystä – Barnahus](#)
- Tutustu traumainformoituun työotteeseen

Eläinavusteinen työskentely menetelmänä väkivaltaa kokeneiden lasten ja nuorten kanssa

Eläinavusteisella työskentelyllä on mahdollista helpottaa potentiaalisesti stressaavia ja hankalia tilanteita lapsille. Eläimen läsnäolo voi olla lapselle rauhoittava asia ja lisätä turvallisuuden tunnetta. Eläinavusteisessa työskentelyssä ohjaajan ja eläimen tulee olla koulutettuja ja eläimen täytyy olla luonteeltaan ja käytökseltään työskentelyyn soveltuva. Eläinavusteisen työskentelyn hyödyistä sosiaali- ja terveyspalveluissa on tehty tutkimuksia ja selvityksiä, joista muutama ohessa.

- [Selvitys koira-avusteisen työskentelyn mahdollisuuksista lasten oikeuspsykologisissa haastatteluissa ja psykososiaalisen tuen kontekstissa - Barnahus](#)
- [Millainen on hyvä eläinavusteinen interventio? Käsikirja eläinavusteisten menetelmien laadukkaaseen toteuttamiseen eri toimintaympäristöissä \(helsinki.fi\)](#)
- <http://www.kasvatus-kuntoutuskoirat.fi/kkktry/>

Tiina Mäki / OYS valokuvaus

Lomakkeita työn tueksi

- [ILMOITUS LAPSEEN KOHDISTUNEESTA RIKOSEPÄILYSTÄ \(thl.fi\)](#)
- [THL_henkilokohtainen_turvasuunnitelma_A4.indd](#)
- [THL_laheisvakivalta_suodatin_kartoituslomake_A4.indd](#)
- [Marak- riskiarviointilomake](#)
 - Osa lomakkeista soveltuu vain aikuisen kanssa työskentelyyn

Muita hyödyllisiä materiaaleja

- [Lastensuojelun käsikirja – THL](#)
- [Käsikirja lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosten tutkintaan \(poliisi.fi\)](#)
- [Lapsi rikoksen uhrina - Oikeus.fi](#) Opas on tarkoitettu vanhemmille ja huoltajille, joiden lapsen epäillään joutuneen väkivalta- tai seksuaalirikoksen uhriksi.
- OYS Barnahus-hankkeen tekemä toimintaohje lapseen tai nuoreen kohdistuneen väkivaltaepäilyn heräämisen tilanteisiin: <https://barnahus.fi/wp-content/uploads/sites/14/2023/05/Toimintaohje-vakivaltaepailyn-heraamisen-tilanteisiin.pdf>
- Sanoilla on merkitystä : [Termikäsikirja lapsiin kohdistuvan seksuaaliväkivallan sanoittamiseen \(julkari.fi\)](#)
- Ensi- ja turvakotien liitto; kasvatuksellisen väkivallan nelikenttä:
 - <https://ensijaturvakotienliitto.fi/wp-content/uploads/2016/07/Kasvatuksellisen-v%C3%A4kivallan-nelikentt%C3%A4-C.pdf>
- [Tunnista lapsen sosiaalihuollon tai suojelun tarve ja toimi - herätteet työn tueksi, Poske](#)

Muita toimijoita

- [Barnahus.fi](#)
- [Ensi- ja turvakotien liitto](#)
- [Rikosuhripäivystys](#)
- [Seri-tukikeskukset](#)
- [Tyttöjen talo Oulu](#)
- [Poikien talo](#)
- [Nuorten exit](#)
- [Sua varten somessa](#)
- [Kidital](#)
- [Pesäpuu](#)
- [Nettivihje ja seksuaaliväkivallan ennaltaehkäisy • Pelastakaa Lapset ry](#)

Barnahus

OYS Barnahus-hanke

